

Jászai Mari nappali világitásban

Őket mindig tanul, dolgozik — Gertrudisz királyné maga főzi ebédjét — Első színikritikus: Simor János, első irodalmi kritikus: Rákosi Jenő — Interjú a színpadon, próba közben

Miután A NÉP-et az a szerencse érte, hogy Jászai Mari, aki az irótoltnak éppen olyan mestere, mint a színművészetnek, felkereste írásával, elhatároztam, közelebb hozom őt olvasóinkhoz és megkérem, beszéljen el valamit eseményekben oly gazdag életéből. Azt hiszem, minden szó, minden jelző, köznapi banalitás, amit erről a hihetetlenül nagystylű művészegénységről írhatna az én tapogatózó tollam. Jászairól, mint színművészről, Jászairól, mint íróról annyit és oly tökéletes művészettel írtak irodalmunk hívatott mesterei, hogy itt már újat, szebbet, jobbat mondani nem lehet. Ha Jászai Mari igazi egyéniségét meg akarjuk ismerni, legegyszerűbb őt magát megszólaltatni és akkor megremeg a lelkünk a zsenialitásának szédítő nagyságától, káprázik a szemünk attól a vakító fénytől, amit a szubjektivitása elének szór és büszke, boldog öröm dobogtatja meg a szívünket, hogy bár nyomorultak, elesettek, porbasujtottak vagyunk ma, *de miénk a jövő*, mert ilyen hatalmas egyéniséget tudott életrekelteni a magyar föld teremő őseireje...

... Nem tudom, kezdjem ott, hogy amikor a lakásán felkerestem, kerek-kijelentette, minden perce ki van számítva: Ha felkeresem a színházban, a délelőtti próba idején, szakítani fog egy félórát.

— A délelőttiem a színházé, itthon pedig a házimunka is reám vár. Azután minden szabad percemet tanulás, olvasással és irodalmi munkával töltöm.

A Nemzeti Színművészeti Társulat között, halványan pislogó villanykörte világánál ült mellem a művész, hogy amíg próba közben sorra kerül, bepillantást engedjen a lelkivilágának rejtekébe, amely csak azon kevés szerencsések előtt nyílik meg, akik őt a színpadon kívül ismerhetik.

A virágzó rózsafa a sarokban poros és színtelen. Pedig este szinte éreztük a mámorító illatát. Az ezüstös hold-sugárözönben fürdő tájkép, melyben visszafójtott lélekzettel gyönyörködünk, bántó és riktóan élesvonalu mázolásnak látszik. És ebben a hűvös és eszménytpusztító világban, itt bontakozott ki egy színész nő csodálatos lelke, aki százszor nagyobb, emberibb, tökéletesebb és zseniálisabb a napvilágnál, mint a színpadon, ahol a kölcsönkapott fény világítja meg. Míg itt az eleven lelkéből, a színpompás érzésvilágából, gondolatainak kiapadtatlan kincséből áradt a fény, a melegt, a sugárzó Napot.

— *Tehát interjúkat akar?* Ugy vannak velünk az újságírók, mint a gyermek a babájával. Míg a szemét ki nem piszkálta, míg a gyomrából ki nem húzta a kenderköcot, addig szereti, becézi, aztán földhöz vágja és keres új babát. Fialat koromban — amikor még mindent roppant komolyan vettem — nekem minden interjú vesszőfűtés volt. Ijedtséget és szívdobogást okozott, mert azt éreztem, most olyan-nak kell lennem, aminő lenni nem tudok: érdekesnek, briliánsnak, rendkívülinek! Kevés tudással, sok uszítással éreztem én homályosan, hogy ez emberkinzás. Hogy külön úgy sem tudok lenni, mint a színpadon, ahol a lelkem javát adom, ahol egyedül érzem magam otthon, míg így gyalogszerrel, lefegyverezve bátoratlan és ügyetlen vagyok.

— *Mióta az emberség, nem pedig a színészet a legmagasabb ideálom, mióta nem tartom kötelességemnek mindenáron érdekesnek lenni, azóta nincs lámpalázam az interjúk alatt. Nem félek olyan embernek látszani, aminőnek az Úristen megteremtett.*

— *Jól tudom a színházkedvelő közönségnek egészen különálló véleménye*

van rólunk. Örömet lát bennünk érdekes és romantikus lényeket, aminőket a színpadon személyesítünk meg. És csalódással veszi tudomásul esetleges polgári erényeinket. Kizökkenti őket a fantáziájukból, ha hallják: mi is szenvedünk a cselédnyomorúságtól, kénytelenek vagyunk néha beugrani a szobalány vagy szakácsné szerepébe. Látja, én őt éve nem tartok cselédet! Az ebé-

Fenn a legfeljebb álló fagyó aszék — van hűl

Hubay Jenő

Hubay Jenő, a világhírű magyar hegedűművész,
a Vita Nuova szerzője (Pérelly Imre rajza)

demet magam főzöm meg, még pedig nagy ambícióval és szakértelemmel.

— *Persze, szeretné tudni hogyan lettem színész?* Hat éves voltam, amikor már üttem ezt a mesterséget, ön-tudatlanul, uri gyermekek mulattatására, minden vasárnap délután.

Az üveges folyosón sok családi kép függött. — Kis Mari, — szokták volt mondani egyik képre mutatva — nézd ez meghalt!

— *Nekem nem kellett több!* Elkezdtem az előtt a kép előtt sirni, jajgatni, a hajam tépni, míg valamennyi gyerek velem sirt.

— *Hogy mi a színészet, azt 9 éves koromban tudtam meg.* A bátyám a győri színháznak szerepeket másolt. Egyszer sürgős irnivalója volt, diktálni hívott. És én olvastam egy kis könyvből soha sem hallott gyönyörűségeket! A szívem egyre gyorsabban vert, melegem lett, kipirultam és megkérdeztem mi az, amit olvasok?

— *Szindarab!* — mondta a bátyám kurtán.

— *Mi az, hogy szindarab?*

— *Hát még azt sem tudod? Színeszek játszó a színházban. Felöltöznek ki ennek, ki annak, aztán úgy tesz mindegyik: mintha az volna.*

— *Ebben a pillanatban végig nyíllott rajtam valami, mint egy édes, tüzes villám.*

— *Te olyan léssz, mint aki úgy tesz, mintha az volna!*

— *Hét lakással zártam szívembe ezt az elhatározást és csak akkor mertem rá gondolni, ha egyedül voltam. Abban a félelmetes, zord otthonban, ahol a gyermekléleknek mocamma sem volt szabad, sok mindenre jó volt ez az elhatározás. Jéllaktam tőle, ha éheztem, betakart, ha fáztam, meggyógyított, ha megverték...*

— *Az életemről beszéljek?* Acsmester apámat az érdekesség kedvéért meg-

— *Megéltem, de az életem színház maradt. Ez volt a szerelmem, családom, örömöm, barátom.*

Ércs-zengésű harangszava ellágyul. Szikrázó, izzó szeme fátyolosra szelődül. Érezni a forró szíve tüktetését, amely oly oltthatatlan szeretettel, rajongással tapad a pályájához. Így érthető az a számtalan művészi tökéletességi alakítása, melynek jellemzésére nem találtunk szavakat.

— *Az első szerepem?* Székesfehérváron léptem először színpadra a *Peleskei notáriusban*. 14 éves voltam. Lázasan, fogycogva szöktem a társulat után Győrből.

— *Melyik szerepemet szeretem legjobban?* Ezt a kérdést halljuk mi színészek a leggyakrabban. Ezzel egy kicsit az igazi lényünket akarják kitalogatni, a nappali lelkünket keresik. Eleinte ez a kérdés zavarba ejtett, de utóbb rájöttem, hogy mindig *legutolsót*.

Közben a művész jelenete következik, az interjú megakad. Az *(1514)* című történelmi drámát próbálják.

... Amikor visszakerült a művész, megkérdeztem tőle, hogy került felszínre írói tehetsége. Egész sereg könyv, számtalan cikk és novella hirdeti, hogy Jászai Mari, ha történetesen nem volna minden idők legnagyobb tragikája, mint író is jelentékeny pozíciót töltene be irodalmunkban.

— *Ugy harminc évvel ezelőtt felszólítottak, hogy egy naptár részére írjak a fényképem alá néhány sort. És ekkor megírtam a legrégebb emlékemet. Amikor Rákosi Jenő elolvasta, azt mondta:*

— *Ez tud írni!*

— *Ez a kritika végtelenül boldoggá tett és sarkalt, ösztökélt az írásra. Azóta sokat írtam, de mindig csak azt, ami belőlem jött, amit a szívem diktált.*

Hogy elmétem a ragyogó szemét, hóhérr haját és a beszédes élesvágásu arcát, amin minden gondolata visszaturkózik, valami nehéz szomorúság szoritotta össze a szívemet. Elgondoltam: milyen szegények, milyen meg-raboltak azok az emberek, akik nem láthatták őt a mesteri alakításában. Megjelent előttem *Goneril*, *Lady Macbeth*, aranyos, skófiomos brokátruháiban, *Antigone* és *Medea* fehér tunikájában, *Elektra* szánandó rongyaiban. Valamennyien eljöttek, megnépesült velük a csendes zug, ahol ültünk és akkor nehéz sóhaj szakadt fel a mellemről:

— *Ki fogja ezeket ismét életre kelteni, lelket lehelni beléjük...*

Valami eszmétársulás folytán a közeledő jubileumára terelődött a szó. Erélyesen, határozottan mondta:

— *Engem ne ünnepeljenek, ne jubileáljanak, mert én nem akarok semmit, csak dolgozni akarok tovább.*

Ha mindenáron ünnepelni akarnak, állítsák fel a bronz mellszobromat a foyerba és annak hajbókoljanak, tap-soljanak, az sokat elbir. A közelről való ünneplés nekem fáj. Nincs semmi közöm hozzá, tulságos reális és vaskos. Hagyjanak engem a magam elemében, a színpadon, ahol annyi ünneplést el-bírok, amennyi csak a közönségnek jól esik. De csakis ott — par dis tance. A színpadról kapott taps egy büvös, delejes áradat, egy testetlen, mámorító illat. Én magammal hazra nem viszek semmit, mert az előadás után bezárok és elsötétedem, mint egy kioltott lámpa.

— *Igen, ma már a színészet kultur-észköz és a színész kultúrtenyező. A civilizáció fátylaja, amely annyi fényt sugározhat ki magából, amennyit be-fogadni képes. A színészpálya igazi gyönyörűség: a széppel, a szépek élni! Mindhalálig! Ez sok szenvedést megért!*

Ezt mondta, így mondta! Áradt belőle az igazságának fanatikus ereje. A hangja sokáig vibrál és muzsikál a lelkemben. Elteszem azt az órát, amit vele töltöttem az életem legszebb élményei közé; és úgy szeretném, oly végtelenül boldoggá tenne, ha úgy tudnám őt visszaadni a nyomtatott papíron, aminőnek én láttam. Nagynak, rendkívülinek, szemkápráztatóan zseniálisnak, akinek szárnyaló a lelke, nemes a szíve és az egész élete nekünk, értünk adatott, a magyar kultúra, a magyar művészet apoteozisáért!...

Hunyady Béláné